

LBRIS

We know
books

MICUL EROU
și alte povestiri

Feodor Dostoievski

traducere de Demostene Botez și Ștefan Augustin Doinaș

LBRIS

We know
books

CUPRINS

Micul erou	5
Gazda	41
Polzunkov	111
Un roman în nouă scrisori	125

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DOSTOIEVSKI, FEODOR

Micul erou și alte povestiri / Feodor Dostoievski; trad. din lb. rusă:

Demostene Botez, Ștefan Augustin Doinaș. - București: Antet Revolution,
2024

ISBN 978-973-636-584-3

I. Botez, Demostene (trad.)

II. Doinaș, Ștefan Augustin (trad.)

821.161.1

Tehnoredactare și copertă: Dorin Ursu

MICUL EROU

Din memoriile unui necunoscut

Aveam pe atunci vreo unsprezece ani. Prin iulie, părinții mi-au dat voie să petrec o bucată de vreme într-un sat din împrejurimile Moscovei, la o rudă de-a noastră, domnul T., în casa căruia se adunaseră pe atunci vreo cincizeci de invitați, poate și mai mulți.... Nu mai țin minte anume câți erau, că nu i-am numărat. Domnea o atmosferă de voie bună și larma nu mai contenea. Aveai impresia că petrecerea aceea n-o să se mai sfârșească niciodată. Gazda parc-ar fi jurat să-și irosească în cel mai scurt timp toată averea ei uriașă, ceea ce, de altfel, a și izbutit acum de curând, cheltuind tot ce avusese până la ultima lețcaie, de-a ajuns în sapă de lemn. În fiecare moment soseau oaspeți noi — Moscova era doar la doi pași de acolo, la o aruncătură de băț, așa încât cei ce plecau nu făceau decât să lase loc noilor veniți, fără să tulbure veselia generală. Petrecerile se țineau lanț, distracțiile parcă nu mai aveau sfârșit. Când porneau călări pâlcuri-pâlcuri prin împrejurimi, când se plimbau prin pădure ori cu barca pe râu; picnicuri, dejunuri la iarbă verde, supeuri pe terasa cea mare a casei, împodobită cu trei rânduri de flori rare, care îmbălsămau aerul proaspăt al nopții, iluminată atât de viu, încât doamnele noastre, aproape toate drăgălașe, păreau și mai fermecătoare, cu fețele însuflețite de impresiile din timpul zilei, cu ochii strălucitori, cu vorba plină de voioșie presărată cu râsete sonore ca niște clopoței. Se dansa, se făcea muzică, se cânta; iar dacă era înnorat, se organizau tablouri vivante, șarade și proverbe, se jucau piese. Se iviseră ca din senin talente oratorice, povestitori iscusiți și meșteri în vorbe de duh.

Pe primul plan se și situaseră câteva personaje mai marcante. Firește că erau nelipsite bârfeli și pâlăvrăgeli fără de care nu-i chip de trăit pe lumea asta și milioane de oameni ar muri de plictiseală, ca muștele. Cum însă eu nu aveam decât unsprezece ani, ocupat fiind de cu totul alte lucruri,

n-am băgat în seamă personajele acelea, și chiar dacă am observat câte ceva, era departe de a fi totul. Abia mai târziu mi-am mai adus aminte de unele lucruri. Ochii mei de copil nu puteau prinde decât înfățișarea sclipitoare a spectacolului și însuflețirea generală; strălucirea, zgomotul, toate lucrurile acestea, până atunci nemaivăzute și nemaiauzite de mine, care m-au impresionat într-atât, încât în primele zile mai că-mi pierdusem capul.

Vorbesc mereu de cei unsprezece ani ai mei; firește, eram un copil, nimic mai mult. Multe din frumoasele doamne de față nu se gândeau, mângâindu-mă, la anii mei. Dar, ciudat lucru: mă stăpânea de pe atunci o senzație neînțeleasă, ceva necunoscut, străin inimii mele trezea în ea un freamăt, o făcea uneori să se aprindă și să bată speriată, și o roșeață neașteptată îmi îmbujora adesea obrajii. Uneori mă simțeam rușinat și chiar jignit de anumite privilegii care mi se acordau ca unui copil. Alteori mă copleșea un fel de uimire și atunci mă retrăgeam departe de lume, ca și cum aș fi vrut să mă reculeg, să-mi amintesc parcă de ceva ce mi s-ar fi întâmpărit foarte bine în minte până atunci, dar deodată aș fi uitat — ceva fără de care nu puteam nici în ruptul capului să mă arăt în ochii lumii, nu puteam trăi.

Alteori, în sfârșit, mi se părea că ascund ceva de toți ceilalți, ceva ce n-aș fi povestit nimănui, pentru nimic în lume, fiindcă, pui de om cum eram, mi-era rușine până la lacrimi de acest secret al meu. Curând, m-am simțit oarecum izolat în mijlocul iureșului de petreceri din jurul meu. Mai erau acolo și alți copii, însă fie cu mult mai mici, fie cu mult mai în vârstă decât mine. De altfel, nici nu-mi păsa de ei. Firește, nici nu mi s-ar fi întâmplat nimic, dacă nu m-aș fi aflat într-o situație deosebită. În ochii tuturor acestor frumoase doamne rămâneam mereu aceeași ființă mică, nedefinită, pe care le plăcea uneori s-o mângâie și cu care puteau să se joace, de parcă aș fi fost o păpușică. Mai cu seamă una din ele, o blondă fermecătoare, cu un păr bogat și vaporos cum n-am mai văzut nicicând după aceea și, probabil, nici nu voi mai vedea vreodată în viață, părea c-ar fi jurat să nu mă lase în pace. Râsul ce râsuna mereu în jurul nostru, stârnit clipă de clipă de neașteptatele, nebunaticile ei ieșiri față de mine, mă făcea să intru în pământ, dar pe ea o înveselea; era vădit că-i face o imensă plăcere. Într-un pension, între prietene, s-ar fi convenit, desigur, să i se spună ștregăriță. Minunat de frumoasă, avea ceva care te făcea

să nu-ți mai ici ochii de la dânsa. De bună seamă, nu aducea câtuși de puțin cu domnișoarele acelea sfoase, bălăioare, albe ca puful și gingașe ca șoriciei albi sau ca niște fete de preot protestant. Nu prea înaltă și cam durdulie, avea totuși trăsături gingașe și fine, minunat desenate. Un fel de fulgere îi străluciau mereu obrazul și întreaga ei făptură era ca o flacără, ușoară, vie, sprintenă. Ochii ei mari, larg deschiși parcă aruncau scânteii; strălucirea lor amintea diamantele. N-aș da în viața mea asemenea ochi albaștri, strălucitori, pentru toți ochii negri din lume, fie ei și mai negri decât cele mai negre priviri andaluze. De altfel, și blonda mea făcea, pe drept cuvânt, cât faimoasa brună slăvită de acel mare și ilustru poet care jurase, în minunatele sale versuri, pe întreaga Castilie (este vorba, probabil, de Cervantes), că e gata să-și frângă toate oasele, numai de i-ar fi îngăduit să atingă, măcar cu vârful unui deget, mantia adoratei. La toate acestea mai trebuie adăugat că frumoasa mea era cea mai veselă dintre toate frumoasele lumii, cea mai nebunatică ștregăriță, veșnic râzând, zglobie ca un copil, cu toate că era femeie măritată de cinci ani. Râsul nu-i părăsea o clipă buzele proaspete catrandafirul care abia apucă să-și deschidă dimineața, cu cea dinții rază a soarelui, bobocul roșu, înmiresmat, pe care încă nu s-au zvântat picăturile mari și reci de rouă.

Îmi amintesc că a doua zi după sosirea mea se organizase un spectacol de amatori. Sala era, cum se spune, plină ochi, nu găseai un locșor liber. Nu mai țin minte de ce anume întârzasem, așa că a trebuit să rămân tot timpul în picioare. Cum însă jocul plin de voieșie mă atrăgea tot mai mult, m-am strecurat încetul cu încetul până în rândurile din față, unde m-am și sprijinit, în cele din urmă, în coate, pe speteaza fotoliului în care sta o doamnă. Era chiar blonda mea, dar pe atunci nu ne cunoșteam. Și iată că, nu știu cum, privirea mi-a zăbovit pe umerii ei minunat de rotunzi, ispititori, plinuți și albi ca spuma laptelui, cu toate că îmi era absolut indiferent la ce să mă uit: la umerii frumoși de femeie ori la boneta cu panglici de foc ce acoperea părul cărunt al respectabilei doamne din rândul întâi. Alături de blondă ședea o domnișoară trecută, una din acele fete bătrâne care, cum mi s-a mai întâmplat să observ mai târziu, se tot învrăteau mereu prin apropierea femeilor tinere și frumoase, alegându-le pe acelea care nu alungă din preajma lor tineretul. Dar nu despre asta e vorba. De îndată ce domnișoara aceea bătrână și-a dat seama de atenția cu care mă uitasem, s-a aplecat spre vecina ei și i-a șoptit ceva, chicotind,

la ureche. Vecina s-a întors imediat și-mi amintesc cum ochii ei de foc mi-au aruncat în penumbră o privire atât de arzătoare, încât am tresărit ca ars. Frumoasa femeie îmi zâmbi.

— Îți place spectacolul? mă întrebă ea, privindu-mă țință, șăgalnic și malițios.

— Da, i-am răspuns, continuând s-o privesc cu o uimire care, vădit, o măgulea.

— Și de ce stai în picioare? Ai să obosești. N-ai găsit loc?

— Tocmai că n-am găsit, i-am răspuns, de astă dată preocupat mai mult de grija ce mi-o arăta decât de ochii ei scânteietori și bucurându-mă din suflet că s-a găsit în sfârșit o inimă caritabilă căreia să-i împărtășesc necazurile mele. Am căutat un loc, dar toate sunt ocupate, adăugai, plângându-mă parcă de faptul că nu era nici unul liber.

— Vino încoace, îmi răspunse îndată, gata să ia orice hotărâre și să facă orice năzbâtie i-ar fi trecut prin capul ei ușuratic. Vino-ncoace și stai pe genunchii mei.

— Pe genunchi?... repetai oarecum încurcat.

Cum am mai spus, privilegiile ce mi se acordau începuseră să mă jig-nească și să mă intimideze de-a binelea. Doamna de lângă mine mersese mai departe decât toate, parcă anume ca să-și bată joc de mine. De altfel, sfios și rușinos cum eram, de la un timp mă simțeam intimidat în special în fața femeilor, ceea ce acum m-a făcut să mă fâstâcesc rău de tot.

— Ei da, pe genunchii mei! De ce nu vrei să te așezi pe genunchii mei? stăruia vecina mea, râzând din ce în ce mai tare, izbucnind chiar în cele din urmă, nu știi de ce, în hohote de râs, încântată, poate, de ideea ei ori de fâstâceala mea. Atâta îi trebuia.

M-am înroșit și am început să mă uit sfios jur împrejur, căutând cum aș putea să mă retrag. Mi-o luă însă înainte, apucându-mă de mână, tocmai ca să nu mai pot pleca și, atrăgând-o spre ea, începu deodată, spre marea mea uimire, s-o frământa cu degetele ei mici, jucăușe și fierbinți care mi le strângeau pe ale mele atât de tare, încât trebuia să mă stăpânesc ca să nu țip de durere, și să nu mă strâmb în același timp cum nu se poate mai caraghios. Eram din cale-afară de uimit, de nedumerit, și chiar speriat, văzând că există pe lumea asta doamne atât de nostime și atât de rele, care să vorbească cu băieți de seama mea asemenea fleacuri, și să-i ciupească în același timp atât de dureros, nu știi de ce, și încă în văzul tuturor. Se

vede că pe mutra mea nenorocită se citeau totodată nedumeririle mele, pentru că ștregărița îmi râdea în față ca o nebună, continuând să-mi ciupească și să-mi frângă din ce în ce mai tare bietecele mele degete. Nu mai putea de bucurie că reușise să născocoască o năzbâtie, făcând de râs un biet băiețuș, zăpăcindu-l de-a binelea. Eram într-o situație disperată. Mai întâi de toate, muream de rușine, pentru că aproape toți cei din jurul nostru se întorseseră spre noi, unii mirați, alții râzând, căci înțeleseseră imediat că frumoasa doamnă se apucase de ștregării. Afară de asta, mă stăpâneam cu greu să nu țip, fiindcă îmi frângea degetele cu un fel de înverșunare, tocmai pentru că nu țipam; mă hotărâsem să rabd durerea ca un spartan, de teamă să nu stărnesc vâlvă prin țipătul meu, după care nici nu știi ce m-aș fi făcut. În culmea disperării, începui în cele din urmă să mă lupt, să-mi smulg mâna; dar tirana mea era cu mult mai puternică. În sfârșit, n-am mai putut răbda și am țipat. Atâta așteptase și ea! Într-o clipă m-a și lăsat în pace, întorcându-se, de parcă nici n-ar fi fost nimic, nici o ștregărie, întocmai ca un școlar, care, de îndată ce profesorul s-a întors cu spatele, a și făcut o pozna, undeva, pe-alături, a ciupit vreun băiețuș mai mic și mai firav, și i-a dat un bobârnac, un cot sau un picior, pentru ca în clipa următoare să se instaleze iarăși frumos, cu nasul în carte, și să înceapă a-și toci lecția, în așa fel, încât domnul profesor care, auzind gălăgia, se și repezise la el ca un vultur, să rămână cu buzele umflate.

Spre norocul meu, însă, în momentul acela atenția tuturor fusese atrasă de jocul de mare artă al gazdei noastre care deținea rolul principal în distribuția piesei, o comedie de a lui Scribe. Pe când toată lumea aplauda, eu m-am strecurat pe furiș din rândul meu și m-am pitit în colțul opus al sălii, în dosul unei coloane, de unde priveam cu groază spre locul unde sta perfida și frumoasa doamnă. Mai râdea încă, acoperindu-și gurița cu o batistă. Și s-a tot uitat mult timp înapoi, căutându-mă cu privirea prin toate ungherele sălii, regretând pesemne mult că încăierarea noastră poznașă se terminase atât de repede și gândindu-se, poate, ce altă ștregărie să mai facă.

Așa am făcut cunoștință cu ea; și din seara aceea s-a ținut scai de mine. Mă urmărea fără măsură și fără rușine; mă persecuta, mă tiraniza. Comical felului ei de a fi cu mine ieșea din faptul că se pretindea îndrăgostită la nebunie de mine și mă făcea de râs în văzul tuturor. Firește că, sfios și sălbatic cum eram, ajungeam până la lacrimi, iar uneori, exasperat

peste măsură de această situație penibilă, în momente critice și deosebit de grele, eram gata-gata să mă iau la bătaie cu vicleana mea adoratoare. Candoarea și deznădejdea mea păreau să-i insuflă o nețărmurită dorință de a mă urmări până în pânzele albe. Era neîndurătoare, iar eu nu mai știam unde să mă ascund de ea. Râsul ce răsuna în jurul nostru, provocat de ea, cu pricepere, nu făcea decât s-o îndemne la noi și noi ștregării. În cele din urmă, ajunsese cam prea departe cu glumele ei. Când mă gândesc acum, îmi dau seama că-și îngăduia, într-adevăr, mult prea mult cu mine, copilul de atunci.

Așa era însă firea ei — de ștregăriță în toată legea. Am auzit mai târziu că cel mai mult o răsfața propriul ei soț, un om foarte dolofan, foarte mic de statură și foarte roșu la față, foarte bogat și foarte ocupat, cel puțin în aparență. Mobil și agitat, nu putea sta două ore în șir în același loc. Se repezea în fiecare zi, uneori și de două ori pe zi, până la Moscova, asigurându-ne mereu că are treabă. Cu greu ai fi putut găsi un om mai vesel și mai bun decât bărbatul acesta comic și totuși foarte cumsecade. Își iubea soția până la slăbiciune, de-ți era chiar milă de el; o adora cum adori o zeitate.

Îi acordase deplină libertate. Soția lui avea o mulțime de prieteni și prietene. În primul rând, puțini erau cei care să n-o îndrăgească, și apoi, flușturatica femeie nu se arăta prea pretențioasă în alegerea prietenilor, cu toate că, în fond, prin firea ei, era mult mai serioasă decât ar reieși din cele relatate până aici. Dintre toate prietenele sale, cel mai mult se atașase însă de o tânără doamnă, o rudă depărtată care se afla acum, și ea, printre invitați. Între ele se înfripase un fel de legătură delicată, plină de rafinament, din cele ce se nasc uneori din întâlnirea a două caractere cu totul diferite: unul mai grav, mai profund și mai curat decât celălalt; al doilea, care i se supune cu dragoste, cu profundă modestie și cu nobilul sentiment al propriei sale valori, simțind întreaga superioritate a celui dintâi și închizând în inima sa această prietenie ca o fericire. În cazurile acestea se naște tocmai acel gingaș și nobil rafinament în relațiile dintre cele două ființe: de o parte, dragoste și infinită condescendență, de cealaltă parte, dragoste și stimă, o stimă care merge până la un fel de teamă de a se vedea diminuat în ochii celui pe care-l iubești atât de mult, până la dorința aprigă, ferventă, de a se apropia cu fiecare pas din viață, din ce în ce mai mult, de inima lui. Cele două prietene erau de aceeași vârstă;

dar între ele exista o deosebire nemăsurată în toate, începând cu genul de frumusețe. M-me M. era și ea foarte frumoasă, dar frumusețea ei avea ceva aparte, care o făcea să se distingă printre toate aceste femei drăguțe; chipul ei avea ceva care atrăgea irezistibil toate simpatiile, sau, mai bine zis, trezea un sentiment de afecțiune nobilă, sublimă, în sufletul oricărui om ce-i ieșea în cale. Există în lumea asta asemenea ființe fericit înzestrate. Alături de ea, orice om se simțea mai bine, mai în voie, înconjurat de căldură; și totuși ochii ei mari și triști, plini de foc și vrajă, aveau o privire plină de neliniște și sfială, stăpâniți parcă de o permanentă teamă de ceva cumplit și dușmănos. Și sfiala aceasta ciudată așternea uneori o asemenea melancolie pe trăsăturile ei dulci și blânde, ca pe chipurile luminoase ale madonelor italiene, încât, privind-o, te simțea curând tot atât de trist, ca și cum ai fi purtat în suflet propria ta durere. În chipul acesta palid și supt, prin frumusețea desăvârșită a trăsăturilor pure și regulate și prin severitatea melancolică a unei dureri ascunse, înăbușite, se mai întrevedea încă adesea chipul ei de mai înainte, copilărește luminos, imaginea anilor încă atât de apropiați, plini de încredere și, poate, de fericire naivă, zâmbetul blând, dar șovăielnic și sfios. Toate acestea te impresionau puternic, născând involuntare simpatii pentru această femeie, așa fel, încât în inima oricui se înfripa fără voie o grijă fierbinte și dulce care de îndată te făcea s-o simpatizezi cu căldură și te apropia de ea. Părea rezervată, tăcută, deși, de bună seamă, nu există ființă mai atentă și mai iubitoare când cineva avea nevoie de compătimire. Există femei care par destinate să fie pururea surori de caritate. În fața lor poți să nu ascunzi nimic, cel puțin nimic din durerile și suferințele ce le porți în suflet. Dacă suferi, te poți apropia de ele cu îndrăzneală și nădejde, fără teamă să le plictisești, fiindcă puțini sunt cei care știu câtă dragoste și nețărmurită răbdare, câtă compasiune și generoasă iertare cuprinde câte o inimă de femeie. Adevărate comori de simpatie, de mângâiere și nădejde zac în aceste inimi curate, atât de des rănite la rândul lor, deoarece inima care iubește mult — suferă mult; dar rana este ascunsă cu grijă de privirile curioase, căci de cele mai multe ori durerea adâncă tace și se ascunde. Pe ele, în schimb, nu le înspăimântă nici gravitatea unei răni străine, nici puroiul ori mirosul greu pe care-l exală. Cel care se apropie de asemenea ființe devine numai prin aceasta demn de ele; de altfel, ele par a fi născute pentru fapte eroice.... Doamna M. era înaltă, mlădioasă, zveltă, poate chiar prea subțire. Mișcărilor ei erau

inegale: când încete, line și chiar pătrunse de oarecare gravitate, când copilărește impetuoase; în gesturile ei se ghicea în același timp și un fel de supunere sfoasă, ceva ca un freamăt; părea expusă oricărei primejdii, fără a cere nimănui nimic, fără a cere ocrotire.

Spuneam mai înainte că îndrăznelile regretabile ale viclenei blonde mă umpleau de rușine și durere, mă răneau adânc. Mai aveam pentru aceasta încă un motiv secret, ciudat, prostesc, pe care-l ascundeam; din cauza lui tremuram ca un nenorocit, chiar și gândindu-mă numai la ea, singur, cu mintea răvășită, undeva, în vreun ungher întunecat și tainic, unde nu pătrundeau privirile inchizitoriale, batjocoritoare ale ștregăriței cu ochi albaștri. Numai la gândul acesta muream de rușine, de sfială și de teamă. Într-un cuvânt, eram îndrăgostit; adică, nu! Spun prostii: asta era cu neputință. Dar atunci de ce dintre toate chipurile din jurul meu numai unul singur îmi captiva atenția? De ce numai pe ea îmi plăcea s-o urmăresc din ochi, cu toate că nu-mi ardea de loc pe vremea aceea să umblu după doamne și să caut să le cunosc. Aceasta se întâmpla mai ales seara, pe vreme rea, când ne adunam toți în casă și când eu, pitit singur-singurel undeva într-un ungher, mă uitam fără rost peste tot, negăsindu-mi absolut nici un fel de altă ocupație, deoarece, în afară de persecutoarele mele, nimeni nu prea vorbea cu mine; în asemenea seri mă plictiseam de moarte. În ceasurile acelea cercetam atent chipurile din jurul meu, căutam să prind câte ceva din conversațiile pe care de multe ori nu le înțelegeam de loc; și tocmai atunci privirea dulce, zâmbetul blând și frumosul chip al doamnei M. (pentru că ea era femeia aceea) nu știu de ce rețineau atenția mea fermecată și această impresie stranie, nedeslușită, dar nespus de dulce nu se mai ștergea din mintea mea. Uneori, ore în șir nu mă puteam smulge din contemplarea ei; învățasem pe de rost orice gest, orice mișcare a ei, studiasem fiecare inflexiune a glasului ei plin, argintiu și totuși puțin voalat. Și, lucru ciudat, din tot ce observasem, m-am ales, pe lângă o sfoasă și dulce impresie, cu un fel de curiozitate de neînțeles. Parcă mă zbăteam să pătrund o taină....

Cel mai chinuitor pentru mine era să fiu ținta ironiilor în prezența doamnei M.. Aceste ironii și aluzii comice mi se păreau chiar înjositoare. Și când toată lumea izbucnea în râs, distrându-se pe socoteala mea, uneori chiar cu involuntara participare a doamnei M., fugeam de persecutoarele mele, plin de deznădejde, buimac de durere, și mă refugiam la etajul de

sus, unde stăam toată ziua singur, neîndrăznind să mă mai arăt în salon. De altfel, nu înțelegeam încă nici eu pricina rușinii mele, nici a emoțiilor prin care treceam — nu eram conștient de întregul proces. Cu doamna M. aproape că nu schimbam încă nici două vorbe, și firește, nici n-aș fi îndrăznit s-o fac. Dar iată că, într-o seară, după o zi cât se poate de nesuferită pentru mine, mort de oboseală, am rămas în urma celorlalți la plimbare; căutam să mă strecor spre casă traversând grădina. Într-o alee mai retrasă, am zărit-o pe doamna M. Era singură, de parcă și-ar fi ales cu tot dinadinsul un loc atât de izolat, și ședea cu capul plecat, dusă pe gânduri, frământându-și batista. Cufundată în meditație, nici nu m-a auzit apropiindu-mă de ea.

Când m-a zărit, s-a ridicat repede de pe bancă, s-a întors cu spatele și am observat că-și șterge pe furii ochii cu batista. Plângea. După ce și-a șters lacrimile, mi-a zâmbit și a pornit alături de mine spre casă. Nu mai țin minte despre ce anume am vorbit; dar mereu căuta să mă depărteze de ea, sub fel de fel de pretexte: ba cerea să-i rup o floare, ba să văd cine vine călare pe aleea de alături. Și cum mă depărtam de ea, ducea iarăși batista la ochi și-și ștergea neascultătoarele lacrimi care, nevrând nicicum să se potolească, se adunau mereu în inima ei și se revărsau din sărmanii ei ochi. Îmi dădeam seama că prezența mea o stingherește, căci mereu căuta să mă îndepărteze; vedea și ea că înțeleg totul, dar nu se putea stăpâni și aceasta îmi sfâșia și mai mult inima. Eram furios pe mine în momentul acela, ajunseseam aproape la desperare; mă blestemam pentru stângăcia și neinventivitatea mea; și totuși nu-mi venea în minte cum să mă despart de ea mai potrivit, fără să se bage de seamă că i-am observat durerea. Mergeam însă alături de ea, cuprins de o tristă uimire, chiar de teamă, cu desăvârșire pierdut, negăsind, hotărât, nici un cuvânt pentru a continua convorbirea noastră care și așa nu se închea de loc.

Întâlnirea aceasta mă surprinsese în așa măsură, încât toată seara am urmărit-o pe furii pe doamna M. cu o avidă curiozitate, fără să-mi pot lua ochii de la ea. Mi s-a întâmplat însă de două ori ca ea să surprindă pe neașteptate privirile mele insistente. Când îmi prinse a doua oară privirea, îmi zâmbi. A fost singura dată când a zâmbit în seara aceea. Tristețea mă flutura pe fața ei, foarte palidă acum. Vorbea tot timpul încet cu o doamnă în vârstă, o bătrână rea și cârcotașă, pe care nimeni n-o putea suferi din cauza obiceiului ei de a spiona și a bârbi; se temeau însă toți

de ea și de aceea, vrând-nevrând, se sileau s-o îmbuneze în fel și chip....

Pe la zece seara, a sosit soțul doamnei M. Până atunci o urmărisem cu cea mai mare atenție, fără să-mi iau ochii de la chipul ei trist; când a intrat pe neașteptate soțul ei, am văzut-o tresărind, iar chipul ei, din palid cum era, se făcu alb ca varul. Reacția era atât de vădită, încât au observat-o și ceilalți: am prins un crâmpei de convorbire din care am reușit să înțeleg că biata doamnă M. nu o ducea prea bine. Se spunea că bărbatul ei era gelos ca un maur, dar nu din dragoste, ci din vanitate. Înainte de toate era un european, un om ce mergea în pas cu vremea, făcând caz și fălindu-se cu ideile sale noi. Ca înfățișare, era un bărbat cu părul negru, înalt și deosebit de voinic, cu favoriți după moda europeană, cu fața rumenă de om satisfăcut de el însuși, cu dinții albi ca zahărul și o ireproșabilă ținută de gentleman. Trecea drept om deștept. Așa este apreciată în unele cercuri o specie deosebită de oameni, îmbuibăți pe seama altora, care nu fac absolut nimic, nu vor să facă absolut nimic și au, din cauza eternei lor trândăvii, un boț de grăsime în loc de inimă. Îi auzi mereu spunând că nu pot face nimic din cauza unor împrejurări foarte încurcate, vitrege, care „le istovesc geniul” și din pricina asta „ți-e mai mare jalea să te uiți la ei”. Fraza asta solemnă este „un mot d'ordre” (cuvânt de ordine - fr.) al lor, parola și deviza lor, pe care ghiftuiții o repetă pretutindeni, în orice moment, plictisind toată lumea cu aceste tartuffe-isme și vorbe goale. De altfel, unii dintre caraghioșii aceștia care nu izbutesc să-și găsească nici o ocupație — și, la drept vorbind, nici n-au căutat-o vreodată — vor cu tot dinadinsul să convingă pe toți că în loc de inimă nu au un boț de grăsime, ci, dimpotrivă, ceva foarte profund — ce anume, n-ar putea să spună nici cel mai grozav chirurg, chiar dacă ar vorbi, desigur din politețe. Domnii de această teapă își petrec viața concentrându-și toate instinctele asupra unor bârfeli ordinare, condamnând orice cu cea mai mare miopie și nemăsurată mândrie. Neavând altceva de făcut decât să surprindă și să comenteze la infinit greșelile și slăbiciunile altora, și nici mai multă bunătate decât aceea hărăzită unei stridii, nu le vine greu, date fiind asemenea mijloace de apărare, să trăiască destul de prudent printre ceilalți oameni. Și de asta se grozăvesc peste măsură. Așa, de pildă, sunt aproape convinși că mai toată lumea trebuie să le plătească tributul; că lumea întreagă este pentru ei un fel de stridie luată în chip de provizii; că toți afară de ei sunt niște proști; că oricine seamănă cu o portocală

sau cu un burete, bun de stors când și când, dacă au nevoie de zeamă; că sunt stăpâni peste toate și întreaga ordine lăudabilă a lucrurilor decurge tocmai din faptul că ei sunt atât de deștepti și oameni de caracter. În îngâmfarea lor nemărginită, nu-și recunosc nici un fel de lipsuri. Seamănă cu specia aceea de indivizi șmecheri, niște Tartuffi și Falstaffi înnăscuți care au făcut atâtea șmecherii, încât s-au convins chiar ei că așa trebuie să fie, că le este dat să trăiască și să meargă dintr-o învârteală într-alta; de atâtea ori au căutat să-i convingă pe alții că sunt oameni cinstiți, încât, în cele din urmă, s-au convins ei înșiși cum că ar fi, într-adevăr, cinstiți și că potlogăriile lor sunt tocmai tot ce poate fi mai cinstit. N-ar fi în stare niciodată să-și facă un examen de conștiință cinstit, să se judece singuri după criterii nobile; pentru unele treburi au obrazul mult prea gros. Pentru ei, în primul plan se află pururea și întru toate prețioasa lor persoană, Molohul și Baalul lor, magnificul lor eu. Întreaga fire, întregul univers reprezintă pentru ei doar o oglindă fermecată creată anume pentru ca idolul nostru să-și admire neconținut imaginea răsfântă de ea, nemaivăzând din cauza ei pe nimeni altul și nimic mai mult; nu este deci de mirare că orice lucru din lume i se arată sub o înfățișare atât de urâtă. Un astfel de om are o vorbuliță gata pregătită pentru orice ocazie, iar culmea dibăciei din parte-i e faptul că această expresie este totodată și cea mai la modă. Chiar ei singuri contribuie la răspândirea acestei mode, trâmbițând la toate răscrucile exact ideea care, după cum bănuiesc ei, va avea succes. Tocmai ei au destulă intuiție ca să dibuie o asemenea expresie la modă și să-și însușească înaintea altora, în așa fel, încât să pară că ei sunt cei care au lansat-o. Își fac mai cu seamă o rezervă de expresii cu care să-și manifeste cea mai profundă simpatie față de umanitate, să definească ce înseamnă adevărata filantropie, cea mai deplin justificată de rațiune și, în sfârșit, expresii cu care să înfiereze neîncetat romantismul, cu alte cuvinte, de cele mai multe ori, tot ce este mai frumos și mai adevărat și din care un singur atom e cu mult mai prețios decât tot neamul lor de viermi târători. Nu recunosc însă în mod grosolan adevărul în forma lui indirectă, nefinită, de prefacere și resping tot ce nu este încă copt, tot ce suferă încă un proces de frământare, de transformare. Ghiftuitul a trăit toată viața plin de voioșie, având toate de-a gata, fără să facă nimic, el nu știe, așadar, cât de greu se face orice lucru. De aceea, vai și amar de el, dacă vreo asperitate îi atinge sentimentele înecate în grăsime: asta n-o

iertă niciodată și e gata oricând să-și amintească și să se răzbune cu sete. În concluzie, eroul meu nu este nici mai mult, nici mai puțin decât un sac uriaș, plin până la gură de maxime, de fraze la modă și de etichete de tot soiul.

Trebuie să spun totuși că domnul M. se deosebea prin ceva remarcabil: era un flecar spiritual și bun de gură, așa că în saloane se forma întotdeauna în jurul lui un cerc întreg. În seara aceea, reușise să producă o impresie deosebită. Conducea conversația plin de vervă și de voie bună, bucuros nu știu de ce, și-i făcuse pe toți să se uite la el. Doamna M., în schimb, arăta tot timpul ca bolnavă; părea atât de tristă, încât aveam mereu impresia că încă o clipă și pe genele ei lungi au să tremure iar lacrimile de adineauri. Toate acestea, după cum am mai spus, m-au emoționat profund și m-au uimit peste măsură. Am plecat cu un sentiment de ciudată curiozitate și toată noaptea l-am visat pe domnul M., eu care până atunci visasem foarte rar ceva urât.

A doua zi dis-de-dimineață m-au chemat, împreună cu alții, la o repetiție cu niște tablouri vivante în care-mi dăduseră și mie un rol. Tablourile vivante, piesa de teatru și apoi dansurile trebuiau să aibă loc într-o seară, cam peste cinci zile, cu prilejul unei sărbători de familie: ziua de naștere a celei mai tinere fiice a gazdei noastre. La această sărbătorire, aproape improvizată, fuseseră invitați din Moscova și de la vilele din împrejurimi încă vreo sută de oaspeți, astfel încât era treabă multă, griji, zăpăceală și forfotă. Repetițiile — sau mai bine zis, parada costumelor — fuseseră fixate nepotrivit, dimineața, deoarece regizorul nostru, cunoscutul pictor R., prieten și invitat al gazdei noastre, care din prietenie pentru aceasta primise să compună și să monteze tablourile, și apoi să se ocupe și cu pregătirea noastră, se grăbea acum să plece în oraș ca să cumpere recuzita și să facă aprovizionarea în vederea serbării; n-avea, așadar, timp de pierdut. Jucam într-unul din tablouri, împreună cu doamna M. Era o scenă din viața medievală, intitulată: „Castelana și pajul ei”.

Întâlnindu-mă cu doamna M. la repetiție, am fost cuprins de un inexplicabil sentiment de jenă. Mi se părea că va citi pe dată în ochii mei toate gândurile, îndoielile și presupunerile născute în ajun în capul meu. Mi se mai părea apoi mereu că m-am făcut vinovat de ceva față de ea, pentru că în ajun o văzusem plângând și o împiedicase să-și manifeste nestingherit durerea; vrând-nevrând, avea să mă vadă ca pe un martor

neplăcut, ca pe un părtaș nepoftit la tainele ei. Din fericire, lucrurile s-au aranjat de la sine: pur și simplu n-am fost luat în seamă. Avea aerul că nu-i pasă nici de mine, nici de repetiție: era distrată, tristă, îngândurată și mohorâtă; se vedea că e frământată de o mare neliniște. Terminându-mi rolul, am fugit să mă schimb și peste zece minute am ieșit pe terasa din-spre grădină. Aproape în aceeași clipă, a ieșit pe-o altă ușă și doamna M., iar drept în față a apărut deodată soțul ei cel plin de sine, care se întorcea din grădină, unde condusesse tocmai un grup întreg de doamne, lăsându-le acolo în grija unui oarecare cavalier servanț (Cavaler îndatoritor) disponibil. După toate aparențele, întâlnirea dintre cei doi soți fusese neașteptată. Nu știu de ce, doamna M. se fâștăci deodată, și mișcarea ei nervoasă mărturisise o ușoară ciudă. Soțul, care, venind spre casă, fluierase pe drum nepăsător o arie, netezindu-și favoriții, cu un aer de profundă meditație, dând de nevastă-sa, se încruntă și o măsură din cap până în picioare, după cum îmi amintesc, cu o privire hotărât inchișitorială.

— Te duci în grădină?, o întrebă el, zărind în mâinile soției o umbreluță și o carte.

— Nu, în luncă, răspunse ea, roșind ușor.

— Singură?

— Cu el.... rosti doamna M. arătând spre mine. Dimineața mă plimb singură, adăugă ea cu o voce șovăitoare, vagă, așa cum vorbești când minți pentru prima oară în viață.

— Hm.... Am condus chiar acum într-acolo o societate întregă. Se adună cu toții lângă chioșc ca să-l conducă pe N.. Știi, pleacă.... I s-a întâmplat nu știu ce bucluc, acolo, la Odesa.... Verișoara dumitale (vorbea despre doamna cea blondă) râde și e gata să plângă în” același timp, fără să pricep de ce. Mi-a spus, de altfel, că ești supărată, pentru nu știu ce motiv, pe N. și că de aceea n-ai venit să-l petreci. Niște fleacuri, firește?

— A spus-o așa, ca să rădă, răspunse doamna M., coborând treptele terasei.

— Va să zică, acesta este nelipsitul dumitale cavalier servanț?, adăugă domnul M., schimonosindu-și gura și fixându-mă prin lornionul său.

— Sunt paj! am strigat, supărat pentru gestul cu lornionul și pentru ironia lui, apoi, râzându-i drept în față, am sărit deodată peste trei trepte ale terasei.

— Drum bun, mormăi domnul M. și-și văzu de treabă.